

אשכול יוסף

מאוצרותיו הרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" וע"א ס' פעיה"ק ירושלים תובב"א

"לכה-נא ארה-לי את-העם הזה"

קללת עבו"ם | 7 ידיעות חשובות:

1. ספידת התורה שלא לקלל בשם, וחיוב מלקות, נאמר דוקא במקלל ישראל, שנאמר ונשיא "בעמך" לא תאור, וכן מבואר בגמ' מכות (ח:), דישראל שקילל כותי אינו לוקה, שנא' "ונשיא בעמך לא תאור", בעושה מעשה עמך, דמקרא זה נלמד למקלל את חבריו שעובר בלא תעשה, בבמה הצד מהמקלל דין ונשיא וחרש בסנהדרין, (סו).
2. במנחת חינוך (מצוה רל"א סק"ד וסק"ז) מבואר שאף שמקלל גוי בשם פטור, מ"מ עובר בעשה דא"ת אלהיך תירא, כי מוציא שם שמים לבטלה. והאחרונים השיגו דמותר לקלל את הרשעים בשם, וכמו שמצינו לדוד המלך בתהלים (פרק ל"ה) ועוד, וכן מצינו לאלשיך הנביא שקילל בשם ה' את הילדים שפקרו (מלכים ב' כ"ד), וכן נוקט החתום איש (ח"מ סנהדרין סי' כ' אות י'), ומרן הגרא"מ שך זצ"ל (בהגהותיו למנ"ח שם), דכן מוכח בב"מ (מח:), דרבא אמר שמי שאינו בכלל ונשיא בעמך לא תאור לא בלבד שאין איסור לקללו, אלא אף מקללים אנו אותו.
3. בזה"ק (וירא, במדרש הנעלם): "אמר רבי מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב, ולא ינסו לגיהנום שכתוב (תהלים ל"ה) "ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי ותפילתי על חיקי תשוב". ואמר רבי אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מהעולם, שאלמלא סילקו הקב"ה לתרח מן העולם כשהיה עובר ע"ז, לא בא אברהם אבינו לעולם, ושכתי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח, והתורה לא ניתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם". [ונראה לענ"ד שכל דברי הזה"ק נאמרו דווקא אודות רשעים מזרע ישראל, דקדום מתן תורה אה"נ לא היה חילוק בזה בין ישראל לאומות, משא"כ מוזמן מעמד הר סיני שנתיחדו ישראל כחטיבה בפני עצמה להיות עם ה'].
4. השו"ע (ח"מ סי' כ"ז) כותב, המקלל אחד מישראל (ואפילו מקלל עצמו) בשם או בכינוי או באחד מהשמות שקורים הגויים להקב"ה, אם היה בעדים והתראה, לוקה משום לא תקלל חרש (ויקרא י"ט, י"ד), ואם מקלל את הדיין, לוקה עוד אחרת "משום אלהים לא תקלל" (שמות כ"ב, כ"ז), וארור הוי לשון קללה. ודקדק מרן החיד"א בברכי יוסף (שם) בשם דינא דחיי (על סמ"ג, לאוני ר"א) דכל זה דוקא גבי ישראל אבל עכו"ם מצוה לקללו, דכתיב (משלי י') "ושם רשעים ירקב".
5. בספר יפה ללב (ח"ד ח"מ סי' כ"ז אות ו') כותב דכל מה שהותר לקלל גוי, היינו דוקא אם הוא גוי רשע ורע מעללים, אבל בלא"ה הא כתיב (קהלת י') "ובהדרי משכבך אל תקלל עשיר" ומשמע אפילו גוי, וצ"ע לעיני בנכנסת הגדולה (ח"מ סי' רכ"ח בהגה"ט ס"ק י"ג) שהביא מספר חסידים שלא יגובו דעת הגוי לברכו ויקללו.
6. לדברי הפוסקים שאין לקלל עכו"ם, צ"ע על נוסח הפזמון "יום אורה לישראל, יום ארור לישמעאל", איך מקללים אומה שלימה? ויש ליישב על פי הרמב"ם (מלכים פ"ט הלכה י"ד) שמפני שבני נח מצווים על הדיינים נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנהו, וכן נהרג בעד אחד וברדיין אחד בלא התראה ועל פי קרבון. ודו"ק. מיהו שמעתי שהגאון רבי משה צדקה שליט"א ראש ישיבת "פורת יוסף" בעת שמשורר פזמון זה ביום שמחת תורה, מקפיד לומר "יום ארור לשונאיהם", וכן הלשון בספרים שהדפיסו פזמון זה לראשונה. ואמר שקילל כן מאביו הגאון המפורסם מוה"ר יהודה צדקה זצ"ל שאין לקלל אומה שלימה. והוסיף שפזמון זה אינו עתיק וימין ואין מקורו בקדמונים, אלא נתקן רק לפני 70 שנה, ע"י אדם יר"ש שהכירו מבהמ"ד "בית אהרן", שזכה ונתפשט פזמונו עד דורנו ככל תפוצות ישראל.
7. הרמב"ם (פ"מ מהל' ממרים) כתב: "הגר אסור לקלל אביו העכו"ם ולהכותו, ולא יבוזה, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה", וכן כתב החינוך (מצוה ר"ם) שהגר אסור לקלל אביו הגוי מדרבנן, אבל העבד אין לו יחוס, והרי אביו כמי שאינו אביו לכל דבר, ואף לאחר שנשתחרר. וכן פסקו הטור והשו"ע (או"ח סי' רמ"א).

בזה"ק ל"ה שבועה מוזכרת והלן ל"ה שבועה פרים ושבועה אילים:

האם 24 הנערים שנזכרו במעשה אלישע, מתו בשכר 24 קרבנות שהקריב בלק, או בגלל קללת אלישע?

במסכת סוטה (מו:)- מובא אודות עלייתו של אלישע ליריחו המבואר במלכים (ב' ב' כ"ג), שלאחר שלא היה בעירם מים ראויים לשתיה, וריפא אלישע את המים, בצאתו משם, התלוו אליו נערים קטנים, ויתקלסו בו ויאמרו לו "עלה קרח עלה קרח", אמרו לו: עלה שהקרחת עלינו את המקום, שהיו מתפרנסים מהבאת מים טובים מרחוק לאנשי יריחו. מאי "נערים קטנים"? אמר ר' אלעזר: שמונערים מן המצוות, "קטנים" שהיו מקטני אמנה. "ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה'", מה ראה? אמר רב ראה ממש, כדתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל מקום שנתנו חכמים עיניהם - או מיתה או עוני; ושמואל אומר: ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים; ורבי יצחק נפחא אומר: בלורית ראה להן כאמוריים; ורבי יוחנן אומר: ראה שלא היתה בהן לחלוות של מצוה. לא כס ולא בורעם עד סוף כל הדורות.

ואמרו שם בגמרא, "ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושנים ילדים", רב ושמואל, חד אמר: נס, וחד אמר: נס בתוך נס. מאן דאמר נס - יער היה, דובים לא היו; מאן דאמר נס בתוך נס - לא היה לא יער ולא דובים, שאם היה נעשה נס שהיו רק דובים, היו הדובים יראים להתגרות בהם כשאין מקום קרוב לנוס ולהתחבאות, וכשהן קרובים ליער יוצאין בביטחה.

ואמר רבי חנינא: כשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים. ומקשה הגמרא, והאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות ואע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ויצתה ממנו רות, שיצא ממנו שלמה שכתוב בו אלה עולות יעלה שלמה, ואמר רבי יוסי בן חוני, רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה! מתרצת הגמרא, תאוותו לקללה היה.

וקשה שהרי התבאר בגמרא לפני כן, שאותם כ"ד ילדים נענשו מחמת שנהגו קלות ראש בכבוד אלישע הנביא וקיללם, ומבואר שם שלכן אלישע נענש על כך, ולא משום כ"ד קרבנות שהקריב בלק?

עוד ראיתי מקשים איזה שכר זה לבלק שהובקעו אותם ארבעים ושנים ילדים. מיהו לכא"ו זו אינה קושיא, שהרי אמרו בגמ' שתאוותו היתה לקללה, ופירש רש"י למעט את ישראל, ואותה כוונה כאן נתקיימה, וזו כל הנאת הרשעים. אבל עדיין יש לתמוה אטו שכר כזה ראוי להיות על מה שהקריב ארבעים ושנים קרבנות?

ונראה ליישב, שאותם ארבעים ושנים ילדים שהיו מישראל, היו מזרעו של בלק, וזה היה שכרו על אותם ארבעים ושנים קרבנות שהקריב, שזכה שיהיו מזרעו ארבעים ושנים ילדים בתוך זרע ישראל, אבל מאחר וגם קילל את ישראל, מעשיו גרמו לו שאותם ארבעים ושנים ילדים היו מנוערים מהמצוות, ושכולן נתעברה בהן אמן ביוה"כ, ולכן גם לבסוף מתו על ידי אלישע, ונתקיימה רצונו וקללתו למעט את ישראל, על ידי שנתמעטו אותם כ"ד ילדים מישראל, שסוף סוף היו בורע ישראל. הא למדת שכל מה שאדם עושה לעצמו הוא עושה.

ושמא מזה שנענש שמואל, לא היה על עצם הדבר שהמיתם, אלא שהמיתם על ידי שגירה בהם דובים, שהיתה מיתתן קשה.

"לא דובים ולא יער"

מדוע הוצרך אלישע לברוא יער בנס כדי שלא יפחדו הדובים, ולא היה די בנס שהדובים לא יפחדו?

הנה הגמרא בסוטה דף מ"ז מקשה למה הוצרך אלישע לעשות נס שיהיה גם יער ולא היה די בדובים? ומתרצת הגמרא משום שמפחדים.

וביאר רש"י, שאם היה נעשה נס שיהיו רק דובים, היו הדובים יראים להתגרות כשאין להם מקום קרוב לנוס ולהתחבא, וכשהן קרובים ליער יוצאין בבטחה.

ותמוה, כיון שכבר נעשה נס שלא על פי הטבע, שנברא יער שלם בעירם, ונודמנו בעיר בפתע פתאום דובים להרוג את אותם נערים, ממילא יכול היה להיות כלול בנס שיהיו דובים שלא מתייראים להרג?

ביאור א' - להורות שהטבע בהשגחה פרטית היפך מחשבת אותם נערים

מרח"ג הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספרו טעמא דקרא (מלכים, עמ' ר"ב) מביא בזה פירוש נפלא מאביו הסטייפלער בעל הקהילות יעקב זצ"ל, שהחטא של אותם נערים היה שקילסו באלישע מפני שהמתיק את המים, ועל ידי זה אבדו פרנסתם שהיו מביאים מים ממקום אחר, ואילו היו מאמינים שהכל בידי שמים היו מבינים שלא הפסידו כלום, אולם אמונתם היתה רפויה, וכל החיסרון באמונה וביטחון בהשי"ת מפני שהאדם רואה עולם כמנהגו נוהג, והוא מה שנא' "ואנכי הסתר אסתיר פני", שלא ניכר השגחת השי"ת עלינו, ועל כן מדמה האדם שהקב"ה הניח עולמו לאדם, וכל דאלים גבר, אך באמת הכל בהשגחת השי"ת והכל נגזר על האדם, וגם מה שנראה מהטבע הוא גם כן נס המלוכב בטבע, ונמצא שכל הנהגת השי"ת בעולם הוא נס בתוך נס, שהנס השני הוא שלא יהא ניכר הנס הראשון דהיינו ההשגחה.

ובזה מיושב הטעם שנענשו אותם נערים על ידי דובים שיצאו מתוך היער, להראות שגם מה שנראה כטבע, כמו דובים שיוצאים מהיער, הכל בהשגחה פרטית, כנגד מה שחטאו בזה שסברו שהטבע אינו בהשגחה פרטית.

ביאור ב' - לאות וזיכרון שיהיו זהירים בכבוד הנביאים והחכמים

בחיי מנחת סוטה מתרץ שכיון שהיה אפשר לעשות נס שלא יפחדו הדובים, ומאידך אפשר היה לעשות נס שייברא יער, עדיף היה נס היער כדי שישאר היער לזיכרון לבני אדם, שבכל פעם שיראו את היער יזכרו שנס זה נעשה בגלל הנערים שבזו את הנביא אלישע, ומזה ילמדו להזהר בכבודם של נביאי וחכמי ישראל בכל הדורות.

ביאור ג' - שידעו שביאת הדובים בנס לכבוד אלישע

המהרש"א מתרץ שאם לא היה נעשה נס בריאת היער, לא היה בו לתלות ביאת הדובים עליהם בקללת אלישע, והיו תולים ביאתם על פי הטבע, וכוונת הגמרא שאז היו הקטנים נבעתים כשהיו רואין מרחוק דובים והיו בורחים להציל עצמם. אבל עכשיו שראו שנברא בנס יער ודובים הביו שאין להם פתח מילוט והצלה. והשיג על מה שפירש רש"י שהדובים היו מפחדים, שכיון שביאתן בנס, ודאי לא היו מפחדים מלהתגרות בקטנים.

ולכאוי פירושו אינו מובן, שכיון שביאתן בנס, אף אם הקטנים יברחו, ידלקו הדובים אחריהם ושיגומו?

ובחיבורי "כרם יוסף" עמ"ס סוטה ביארתי שאם היה להם זמן לפחד ולברוח, באותה שעה היו עושים תשובה, מתוך הפחד הנורא שדובים רודפים אחריהם, וממילא לא יוכלו לנגוע בהן לרעה, ואז היה נעשה חילול ה', שהיו אומרים שאמנם הצליח אלישע לגרות דובים בנערים, אך הצליחו הם להימלט ולא ניזוקו כלל. וע"ש עוד מה שהבאתי בזה מספר מנחת הקנאות.

ונראה עוד ליישב בס"ד, שאם היו הקטנים בורחים ונבעתים, כבר לא היו הדובים רשאים להורגם, כי היה די להם בעונש זה שנבעתו ופחדו, ומצינו כיו"ב בכמה מקומות, ואכמ"ל.

ביאור ד' - להסתיר הדובים מבני סיעתו של אלישע

מאור הגולה רבינו יוסף חיים זצ"ל בחיבורו בן יהודע מפרש שכוונת הגמרא שאותם אנשים שהלכו עם אלישע משרתיו ותלמידיו, היו מפחדים אילו היו מרגישים באותם דובים, ולכן נברא היער להסתיר את הדובים מעיניהם שלא יפחדו, ומה שאמרו בגמרא "דבעית" הכוונה לתלמידיו ומשרתיו של אלישע.

ביאור ה' - שלא יתייראו יושבי העיר

בחיי תפארת ציון מתרץ שאם היה הקב"ה משנה טבע הדובים שלא יפחדו מבני אדם, היו נכנסים לסכנה כל העיירות הסמוכות. כלומר, שאם לא היה נעשה נס היער היו יושבי אותה העיר מתייראים בשומעם שבאו דובים, וע"י שנברא יער הבינו שכל ביאת הדובים על ידי נס לפי שחטאו לאלישע, ולהם אין ממה להתיירא, כי עשו הדובים שליחותם והלכו.

ביאור ו' - לברוא דובים שאינם מפחדים היו נס גדול מבריאת יער

עלה בדעתי לתרץ בס"ד דברי רש"י על פי הכלל הידוע שאין הקב"ה עושה נס בחינם, וממילא יש לומר שלשנות טבע בעלי החיים זה נס גדול יותר מאשר יברא הקב"ה יער באותו מקום, וכיון שאין הקב"ה עושה נס סתם, עדיף נס בריאת יער על פני נס שינוי טבע הבריאה. וכעין זה מצינו במפרשים עה"פ (שמות ח' י"ז) "ומלאו בתי מצרים את הערוב, וגם האדמה אשר הם עליה", ואמרו חז"ל שלא רק הערוב הגיע למצרים, אלא גם האדמה שהולך עליה, שיש סוג חיה שאינה יכולה לחיות ללא האדמה שהיא עליה, והלא יכול היה הקב"ה לעשות שאותה חיה תחיה ע"י נס גם לולא האדמה שהיא עליה, אלא שאין הקב"ה עושה נס ללא צורך וכנ"ל.

מי שברך לאבותינו הק' הוא יברך וישמור ויצליח את ידיו נפשנו היקר אוצר של תורה ויראת ה' טהורה מקים עולה של תורה

הר"ר יוסף ישעי' שליט"א

ידיד ושיבתנו הקדושה "כרם יוסף"

המלוכה את מערכת עלון "אשכול יוסף" בעת היוסדה אורך ימים בימינו בשמאלה עושר וכבוד בריאות איתנא ונהורא מעליא עובע שמוזות ולכל ב"ב שיחזי

"עץ חיים היא למחזיקים בה תומכיה מאושר"